

Geri Dönüşümden Paylaşım: Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk Kapsamında Sosyal Market Projesi¹

Nurdanur Tavlan Soydan²

Özet

Bu çalışmada, kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) ve sürdürülebilir kalkınma amaçları (SKA) kapsamında başlatılan sosyal market projesi ele alınmakta ve üniversitelerde bu tür sosyal sorumluluk projelerinin rolü incelenmektedir. Proje, Meslek Yüksekokulunda kayıtlı olan tüm öğrencilere ücretsiz gıda, giysi ve ev eşyası sağlayarak onların temel ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Bunun yanında öğrencilerin kullanmadıkları giysileri ve ev eşyalarını bağışlamalarına imkân tanıyarak geri dönüşüm ve yeniden kullanım bilincini teşvik etmektedir. Böylece proje sadece öğrencilere destek sağlamakla kalmayıp kaynakların verimli kullanılması ve çevresel farkındalığın artırılması gibi önemli hedefleri de gerçekleştirmektedir. Çalışmada projenin uygulanma süreci, öğrencilerin katılımı, bağışların yönetimi ve kaynak dağıtımı gibi operasyonel unsurlar ele alınmaktadır. Ayrıca projenin hem bireysel yardımlaşmayı teşvik eden sosyal etkileri hem de geri dönüşüm yoluyla çevresel faydaları tartışılmaktadır.

Sürdürülebilir Gelecek İçin Kurumsal Sosyal Sorumluluk

İnsanlık ve çevre arasındaki uzun dönemli dengeyi hedefleyen sürdürülebilirlik kavramı, insanların faaliyetlerini; çevresel, sosyal ve ekonomik sistemleri olumsuz yönde etkilemeden devam ettirmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma da ekonomik büyüme, sosyal refah ve çevresel koruma çerçevesinde kalkınmayı dengelemeyi amaçlamaktadır. Böylece bugünkü ekonomik ve toplumsal gelişmenin sağlanmasında

1 Bu çalışmanın özet metni XII. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu bildiri özet kitabında yayımlanmıştır.

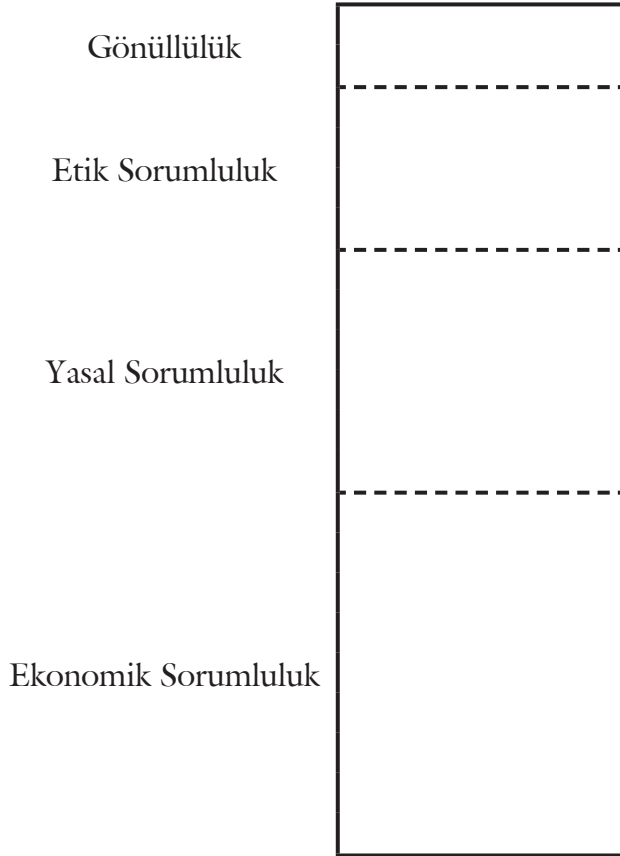
2 Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bozdoğan Meslek Yüksekokulu, nurdanur.tavlan@adu.edu.tr, 0000-0002-4320-2257

gelecekteki nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinin güvence altına alınması amacı benimsenmektedir. Sürdürülebilir kalkınma kavramının ilk kullanıldığı yer Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun oluşturduğu, Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan ve 122 maddeden oluşan Ortak Geleceğimiz raporudur. Gro Harlem Brundtland Başkanlığında toplanan komisyon, bireysel ve kolektif çabalarla dünyanın sürdürülebilir bir geleceğe ulaştırılabileceğini bunu başarmak için kaynakların adil bir şekilde kullanılmasına, yoksulluğun azaltılmasına ve çevrenin korunmasına odaklanarak bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesini vurgulamaktadır. Raporun 27-30. (WCED, 1987) maddelerinde sürdürülebilir kalkınma detaylı olarak ele alınmıştır. Buna göre insanlığın kalkınmayı sürdürülebilir kılacak yeteneğe sahip olduğu ve gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarını karşılama imkânlarını tehlikeye atmadan hareket edebilecekleri vurgulanarak bu durumun sağlanması için teknoloji ve sosyal düzen ile ekonomik dönemin başlatılabileceği ifade edilmektedir. Yoksulluğun değiştirilemez bir kader olmadığına da değinilen raporda yoksulluğun ortadan kaldırılmasının sadece adalet için değil sürdürülebilir bir kalkınma için de şart olduğu dile getirilmektedir çünkü rapora göre yoksulluğun yaygın olduğu bir dünyada ekolojik krizler ve diğer çeşitli felaketlerin olması muhtemeldir. Sürdürülebilir kalkınmayı sabit bir dengeden ziyade sürekli bir değişim süreci olarak tarif eden raporda, kaynak kullanımının nasıl gerçekleştiği, yatırımların hangi alanlara yöneldiği, teknolojinin gelişimi ve kurumların işleyiş şeklinin hem bugün hem de yarınların ihtiyaçları için uygun hale getirilmesi gerektiği bildirilmektedir. Küresel ekonomik ve çevresel problemlere ilişkin sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliğine vurgu yapan ortak geleceğimiz raporu, karar alma süreçlerinde daha kapsayıcı ve etkili yönetim anlayışlarının gerekliliğine değinerek teknolojik yeniliklerin ve tüketim alışkanlıklarında gerçekleştirilecek değişimlerin çevresel anlamda olumsuz etkileri azaltırken kalkınmanın desteklenmesi için de önemli olduğunu ifade etmektedir. Elbette bu noktada hükümetlerin, kurumların, uluslararası organizasyonların ve sivil toplum kuruluşlarının da ortak çaba göstermesi gerekmektedir. Hükümetlerin politikalarını sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek şekilde yeniden yapılandırması, küresel sorunların çözümünde uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi, işletmelerin çevre dostu teknolojilere ve süreçlere yönelmesi, toplumun çevresel sorunlar ve kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması hakkında bilgilendirilmesi, kurumların yoksullukla mücadele, eğitim ve temel insan hakları gibi alanlarda sosyal eşitsizliklerin giderilmesine ilişkin çalışmalar yapması bu çabalara örnek olarak gösterilebilir.

Sürdürülebilir kalkınma temelde ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlar olmak üzere üç konuya odaklanmıştır. Ekonomik boyut verimli kaynak kullanımını, yeşil ekonomiye geçiş, iş imkânı yaratma ve gelir eşitsizliğinin azaltılmasını hedeflemektedir. Sosyal boyutta ise toplumun refah seviyesini yükseltmeye ve sosyal adaletin sağlanmasına odaklanılmaktadır. Bu bağlamda sosyal boyut eşitsizliklerin azaltılması, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi konuları kapsamaktadır. Sürdürülebilir bir gelecek için çevrenin ve ekosistemin korunması amaçlanmaktadır. Doğal kaynakların ve biyoçeşitliliğin korunması, iklim değişikliği ile mücadele edilmesi konularına odaklanılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları birbiriyle bağlantılı ve birbirini etkileyen bir yapıya sahiptir bu nedenle birbiriyle entegre olması ve dengeli bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede sürdürülebilir bir gelecek için 17 sürdürülebilir kalkınma amacı (SKA) belirlenmiştir. Bu amaçlar yoksulluğa son (1), açlığa son(2), sağlıklı bireyler (3), nitelikli eğitim (4), toplumsal cinsiyet eşitliği (5), temiz su ve sanitasyon (6), erişilebilir ve temiz enerji (7), insana yakışır iş ve ekonomik büyüme (8), sanayi, yenilikçilik ve altyapı (9), eşitsizliklerin azaltılması (10), sürdürülebilir şehirler ve topluluklar (11), sorumlu tüketim ve üretim (12), iklim eylemi (13), sudaki yaşam (14), karasal yaşam (15), barış, adalet ve güçlü kurumlar (16) ve amaçlar için ortaklıklar (17) şeklinde listelenmektedir (<https://un.org>).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramını ilk kez 1953 yılında İş İnsanınin Sosyal Sorumluluğu [Social Responsibilities of the Businessman] isimli eserinde kullanan Bowen (2013), iş insanlarının kararlar alırken toplumun değer ve amaçlarını dikkate almasını ve bu kararların toplum üzerindeki etkilerini gözetmesini vurgulamaktadır. Dolayısıyla iş insanlarının karar verme aşamalarında, eylemlerinde ve belirledikleri politikalarda toplumun değerleriyle uyumlu olma yükümlülükleri olduğu ifade edilmektedir. Carroll (1979), işletmeler açısından sosyal sorumluluk kavramını açıklarken ekonomik, yasal, etik sorumluluk ve gönüllülük olmak üzere dört kategoriye değinmektedir. Çünkü sosyal sorumluluk işletmelerin yalnızca ekonomik çıkarlarına değil toplumu ilgilendiren daha geniş çaplı sorumluluk alanlarını da kapsamaktadır. Kâr elde etmek ve ekonomik faaliyette bulunmak işletmelerin temel amacıdır fakat toplumun ihtiyaç ve isteklerini karşılayacak mal ve hizmetleri üretmek, istihdam sağlamak da bu ekonomik sorumluluğun bir parçasıdır. İşletmelerin yasal sorumluluğu faaliyetlerini mevcut olan yasalara uygun şekilde gerçekleştirmelerini içermektedir. Dolayısıyla işletmeler toplumun adil bir şekilde ve hukuk çerçevesinde hareket etme beklentisini karşılamakla yükümlüdür. Bunun yanında toplumun işletmelerden yasal gerekliliklerin ötesinde beklentileri bulunmaktadır. Etik sorumluluk olarak

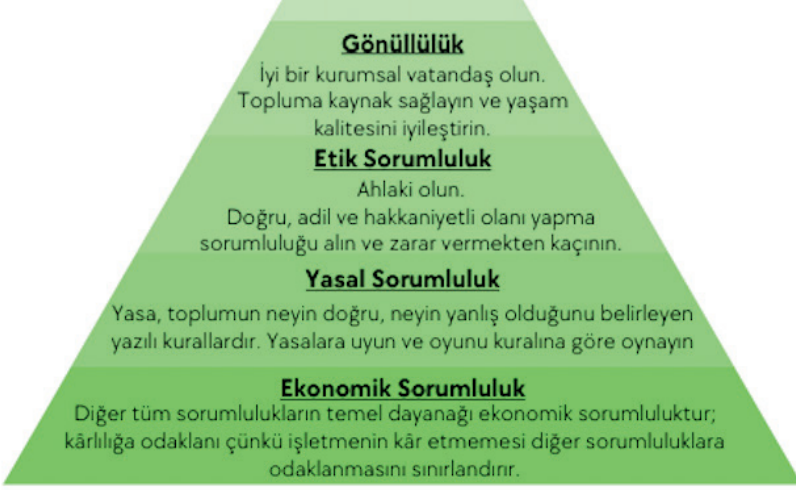
ifade edilen bu alan, toplumun değerlerine saygılı bir şekilde hareket etmeyi gerektirmektedir. Gönüllülük ise işletmelerin kendi inisiyatifleri doğrultusunda toplum yararına olan proje ve faaliyetlere katkı sağlamasıdır. Şekil 1.'de her sosyal sorumluluk alanının göreceli olarak önem derecesini temsil eden bir dağılım görülmektedir. Örneğin ekonomik sorumluluk genellikle işletmelerin temel önceliği olarak değerlendirilirken gönüllülük alanı daha esnek bir alan olarak değerlendirilebilmektedir.

Şekil 1. Sosyal Sorumluluğun Kategorileri (Carroll, 1979: 499)

Fakat Carroll'un 1979 yılındaki çalışmasında sosyal sorumluluğun kategorilerine ilişkin bu ayırımında kategorilerin hiçbirinin diğerini dışlamadığı ve kesin bir sırayla yer almadığı ifade edilmektedir. Bu sorumluluklar iş yaşamının evriminde farklı önem derecelerine sahip olabilmektedir. Carroll 1991 yılında yaptığı çalışmasında bu duruma da değinerek zamanla etik sorumluluk ve gönüllülüğün önemli bir yer edindiğini vurgulamış ve kurumsal sosyal sorumluluk piramidine odaklanmıştır. Carroll'un (1991)

çalışmasında temel kategorilerin daha geniş bir çerçeveden ele alındığı ve kurumsal sosyal performans kavramına vurgu yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla zaman içinde yalnızca kurumsal sosyal sorumlulukların ne olduğu değil nasıl yerine getirildiği konusu da gündeme gelmiştir. Şekil 2.'de kurumsal sosyal sorumluluk piramidine yer verilmiştir.

Şekil 2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

(Kaynak: Carroll, 1991: 42)

Şekil 2.'de görüldüğü gibi Carroll (1991) ekonomik sorumluluğu en alt seviyeye konumlandırarak diğer tüm sorumlulukların bunun üzerine inşa edildiğini yansıtmıştır. Tabii ki bu durum ekonomik sorumluluğun diğer sorumlulukların önüne geçmediğini, işletmenin hayatta kalabilmesi için zorunlu bir gereksinim olduğunu, işletmelerin toplumsal katkı sağlamalarında ekonomik sürdürülebilirliğin önemli olduğunu göstermektedir.

Sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sosyal sorumluluğa ilişkin yapılan açıklamalar her iki kavramda da ekonomiye, çevreye ve topluma olumlu katkılar sunma sorumluluğuna vurgu yapmaktadır bu nedenle de iki kavram arasında doğal bir bağ bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hamlesinde başarılı olmanın yolu tüm paydaşların katkısıyla mümkündür. Kurumsal sosyal sorumluluk politikaları ile işletmeler çalışanlarını, yerel topluluklarını, müşterilerini ve diğer paydaşlarını kalkınma sürecine dahil etmektedir. Ekonomik sorumlulukta işletmelerin kârlılığı gözeterek faaliyette bulunmalarına bu sayede diğer sorumlulukların üstlenilmesinde sağlam bir temel oluşacağına vurgu yapılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacı açısından ekonomik sorumluluğu

ele aldığımızda her işletmenin uzun dönemli büyümeyi hedefleyerek sürdürülebilir bir ekonomik yapıya sahip olması, istihdam yaratması gerekmektedir. Bu aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın yoksulluğun azaltılması ve açlığın önlenmesi amaçlarını da desteklemektedir. Barış, adalet ve güçlü kurumların oluşması, üretimde ve tüketimde sorumlu davranılması gibi amaçların gerçekleşmesi için de yasal sorumlulukların yerine getirilmesi gerekmektedir. Çünkü yasal sorumluluk sayesinde faaliyetlerini yasalara ve toplumun kurallarına uygun bir şekilde yürüten işletmeler eşitlikçi bir iş ortamı oluşturma, güvenilir kurum imajını güçlendirme, çevresel standartlara uyum sağlama ve doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanımı gibi görevleri yerine getirmek için çaba gösterecektir. Etik değerlere uyan bir işletme paydaşları arasında ayırım yapmadan eşit davranma konusunda, kadınların eşit haklarla iş gücüne katılımında özen gösterecektir. Gönüllülük çalışmalarına katkı sağlayan işletmeler ise sağlık ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar gibi toplumsal refahın artmasında önemli amaçların gerçekleştirilmesinde destekleyici unsur olacaktır.

Sürdürülebilirliğin çevresel boyutunda, işletmelerin çevreye olan olumsuz etkilerini en aza indirmek önemlidir. Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ise bu amaca hizmet etmektedir. Örneğin, işletmelerin enerji verimliliğini artıran, kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayan veya atık yönetim sistemlerini geliştiren uygulamaları, çevresel etkilerin azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Duran ve Savaş (2023) ise, kaynakların kıt olması ve doğal çevresel sorunlar nedeniyle sürdürülebilirliğin sağlanmasında tedarik zinciri yönetimine önem verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Procter & Gamble tarafından hayata geçirilen çevresel ve toplumsal katkı odaklı projelerde, eşitsizlikle mücadele, sağlıklı bireylerin desteklenmesi, su kullanımının optimize edilmesi, sürdürülebilir tarımın teşviki ve tedarik zincirinde sosyal adaletin sağlanması gibi hedeflerin belirlendiği görülmektedir. Türk Kızılay gibi kuruluşların afet ve kriz dönemlerinde ya da dezavantajlı gruplar için sağladıkları yardımlar, sosyal kalkınmayı desteklemektedir. Örneğin, gıda, giysi ve hijyen ürünleri gibi yardımlar, yoksullukla mücadelede ve sağlıklı bireylerin yetişmesinde toplumsal kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Patagonia markası ise 1985 yılından beri satış gelirlerinin %1'ini doğal çevrenin korunması ve restorasyonu için bağışlayarak, endüstrinin sosyal ve doğal çevreye olumsuz etkilerinin azaltılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bunun yanında, adil ticaret, sorumlu satın alma uygulamaları ile insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amaçlarını da desteklemektedir.

Yapılan literatür taramasında; Sharma ve McLean (2024), Hindistan'daki büyük işletmelerin KSS faaliyetleriyle SKA'yı nasıl desteklediklerini ele almıştır. Bu kapsamda Fortune 500'de yer alan 60 Hindistan işletmesinin

yıllık raporlarından faydalanarak hem KSS'nin kârlılıkla ilişkisi incelenmiş hem de KSS ve SKA uyumu araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre KSS faaliyetlerinin tümünün en az bir SKA ile uyumlu olduğu, KSS'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için önemli bir araç olabileceği ve KSS harcamaları ile işletmelerin brüt ve net kârları arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Abhishek vd., (2024), Hindistan'da faaliyet gösteren en iyi 30 işletmenin, Leena vd., (2024) ise Hindistan'daki kamu işletmelerinin KSS harcamalarının sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini inceleyerek ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan SKA ile uyumlu harcamaları eşleştirmektedir. Abhishek vd., (2024) KSS faaliyetlerini sürdüren işletmelerin; risklerin yönetilmesi, itibarın artırılması ve fırsatların değerlendirilmesi konusunda daha avantajlı olduklarını belirterek genellikle SKA'nın nitelikli eğitim, daha iyi çalışma koşulu, su tüketimi, suda yaşam, karasal yaşam ve iklim eylemi alanlarına etki edecek KSS faaliyetlerinde bulduklarını ifade etmektedir. Çalışma, Hindistan gibi gelişmekte olan bir ülkedeki işletmelerin bile sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için gönüllülük esasına dayanarak yasal gerekliliklerinden daha fazlasını yaptıklarını vurgulamaktadır. Leena vd., (2024) ise kamu işletmelerinin en çok odaklandıkları KSS girişimlerinin yoksulluğu ve açlığı azaltmaya, nitelikli eğitim, sağlıklı bireyler, temiz su ve sanitasyona yönelik olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Shayan vd., (2022) KSS ve SKA arasındaki bağlantıyı vurgulayarak KSS'nin küresel düzeyde daha etkili ve ölçülebilir bir hale gelmesi için SKA ile bütünleştirilmesini önermektedir. Bu bağlamda çalışmada KSS itici güç modeli önerilmekte ve bu model ile işletmelerin sosyal sorumluluk projelerine daha sistematik bir yaklaşım getirilmesinin amaçlandığı vurgulanmaktadır.

Fallah Shayan vd., (2022) KSS ve SKA arasındaki bağlantıyı vurgulayarak KSS'nin küresel düzeyde daha etkili ve ölçülebilir bir hale gelmesi için SKA ile bütünleştirilmesini önermektedir.

Kulkarni ve Aggarwal (2022), SKA'nın işletmelerin KSS faaliyetlerini gerçekleştirebileceği bir fırsat sunduğuna vurgu yaparak toplum beklentilerinin değişen dinamiklerine uyumlu ve küresel sürdürülebilir kalkınmanın zorluklarına duyarlı bir strateji ile etki değerlendirmesi yapabileceklerini ifade etmektedir. Böylece, yoksullukla mücadelede, yaşam koşullarının iyileştirilmesinde, sağlık ve eğitim alanlarında gelişme sağlanmasında olumlu katkı sağlanacağı, aynı zamanda kaynak tüketimi, kirlilik ve insan hakları ihlalleri gibi olumsuz etkilerin azaltılmasına yardımcı olarak toplumsal değer oluşturulmasına katkı sağlayabilecekleri ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında önemli bir rol üstlenecekleri ifade edilmektedir.

Tiltay vd. (2021) Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri dolayısıyla Sürdürülebilirlik Akademisi, Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği (TKSSD), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) tarafından ödüllendirilen işletmeler ile 2018-2020 yılları arasında BİST sürdürülebilir endeksindeki işletmeleri dahil ettikleri çalışmada kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin %67’sinin kurumsal odaklı olduğu, global amaçlar bağlamındaki projelerin ise eşitsizliklerin azaltılması, sağlıklı ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, cinsiyet eşitliği ve karasala yaşama odaklandığını tespit etmişlerdir.

Sudirman vd., (2021) çalışmalarında SKA için belirlenen hedeflere ulaşmada iş sektörünün rolü incelenmektedir. Hükümetler her ne kadar SKA’ları gerçekleştirmeye çalışsa da finansman ve kaynak yetersizlikleri bu çabaların önünde engel teşkil etmektedir. Bu engeli aşmanın yollarından biri ise iş dünyasının KSS programları aracılığıyla SKA hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlanmasıdır. bu sayede işletmeler hem sosyal ve çevresel eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlarken hem de kârlılıklarını sürdürebileceklerdir.

ElAlfy vd. (2020) çalışmalarında KSS’nin SKA ile nasıl bağlantılı olduğunu ve KSS uygulamalarında hangi SKA’ların önceliklendirildiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte iş stratejileri, küresel iklim politikaları ve toplumsal fayda arasındaki sinerjiler de ele alınmaktadır.

Gür’ün (2012), Türkiye’de faaliyette bulunan Sivil Toplum Kuruluşlarının KSS kapsamında uyguladıkları mikro finansman faaliyetlerini sürdürülebilir kalkınma açısından değerlendirdiği çalışmasında mikro finansman ile destek verilen bölgelerde kadın girişimciliğinin desteklendiği ve istihdama katkı sağlandığı tespit edilmiş böylece sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesine ekonomik ve sosyal yönden katkı sağlandığı vurgulanmıştır. Benzer şekilde Öz ve Çolakoğlu da (2014) mikro kredi desteğinin kadın girişimcilere ekonomik ve sosyal açıdan katkılar sağladığı yönünde bulgulara ulaşmıştır.

Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk Çalışmaları

Üniversiteler kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde hem eğitim-öğretim yoluyla hem de toplumsal katkıya yönelik projeleriyle sürdürülebilir kalkınmaya önemli katkılarda bulunmakta; nitelikli eğitim, eşitsizliklerin azaltılması, sanayi, yenilikçilik ve altyapı, sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi ve amaçlar için ortaklık gibi sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarını desteklemeye yönelik pek çok faaliyet gerçekleştirmektedir. Eğitim-öğretim faaliyetleriyle daha fazla bireyin eğitime erişiminin sağlanması, toplumsal sorumluluk projeleriyle eşitsizliğin azaltılması amacıyla dezavantajlı gruplara destek sağlanması, sıfır atık ve geri dönüşüm projeleriyle sorumlu üretim

ve tüketim anlayışının benimsetilmesi, çevresel farkındalık çalışmaları ve enerji tasarrufuna yönelik projeleriyle sürdürülebilir çevre politikalarının uygulanması, diğer kurumlarla iş birliği yaparak yerel kalkınmanın desteklenmesi, sanayi-üniversite işbirliği ve ar-ge projeleriyle yenilikçi altyapı sistemlerinin kurulması üniversitelerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin sürdürülebilir kalkınma amaçlarıyla örtüşen katkılarına örnek olarak gösterilebilmektedir.

Üniversitelerin yerel topluluklar ve buldukları bölgelerin ekonomik, sosyal ve çevresel refahı üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda sürdürülebilir kalkınma amaçlarının gerçekleştirilmesine ve ortaklıkların güçlendirilmesine katkı sağlama potansiyelinin yüksek olduğu kabul edilmektedir (Cembranel, vd., 2024). Bu aşamada farkındalığın yetersiz olması, değişime direnç (Aghajani, vd., 2024), kaynak yetersizliği ve akademik topluluğun katılım eksikliği (Savagnago vd., 2022) gibi zorluklarla da karşılaşılmaktadır.

Angelaki vd.'nin (2024) yaptığı araştırmanın bulgularına göre, üniversitelerde müfredata sürdürülebilirlik bilincini artırmaya yönelik derslerin eklenmesi, öğrencilerde konuya ilişkin farkındalığı artırmış ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik bilgi seviyelerinin müfredat değişikliğinden önceye göre yükseldiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede, üniversiteler eğitim-öğretim ve araştırma yoluyla geleceğin yönetici ve liderlerini daha sürdürülebilir uygulamalara yönlendirecek çalışmalar yapmaktadır. Dolayısıyla, üniversitelerin ekonomik ve sosyal kalkınmayı destekleyen ve sürdürülebilir tüketimi teşvik eden rolleri göz önünde bulundurulduğunda, sürdürülebilir kalkınma için eğitim-öğretim faaliyetlerinde sürdürülebilirliğe odaklanması ve uygulanması (Rieckmann, 2017) büyük önem taşımaktadır.

Saran vd., (2011) sosyal sorumluluk bilincinin artırılmasına yönelik olarak üniversitelerde okutulan topluma hizmet uygulamaları dersinin katkıları üzerine bir araştırma yapmıştır. İlgili dersler öğrencilerin topluma katkı sağlama ve organize olma becerilerini artırmayı amaçlamaktadır. Örneğin Yeditepe Üniversitesi, 2002'den itibaren sosyal sorumluluk dersleri uygulamaktadır ve projeler arasında çocuklar, yaşlılar ve engellilere yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Bilgi Üniversitesi, 2006'dan itibaren öğrencilere toplumsal duyarlılığı artırmaya yönelik dersler sunmaktadır. Bahçeşehir Üniversitesi, 2007 yılından itibaren sosyal sorumluluk dersini uygulamaktadır ve projeler üretmektedir. Kadir Has Üniversitesi, 2008'den itibaren sosyal sorumluluk projelerini zorunlu ders olarak sunmakta, ayrıca Sivil Toplum Kuruluşları ile iş birliği yaparak çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Ege

üniversitesi kapsamında verilen derslerin çıktıları incelendiğinde ise ağırlıklı sağlık (hijyen eğitimleri), eğitim (hastanede tedavisi süren çocuklara eğitim-kitap okuma günleri), çevre (ağaçlandırma ve geri dönüşüm projeleri) ve ekonomi (giyim, kitap, araç-gereç sağlanması) boyutlarıyla sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

Yükseköğretim Kurulunun verilerine göre (yok.gov.tr) Türkiye'deki üniversitelerde sosyal sorumluluk projeleri açısından ön planda olan üniversiteler arasında 843 proje ile Ege Üniversitesinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ege Üniversitesi'ni sırasıyla 357 proje ile Sabancı Üniversitesi, 332 proje ile Dokuz Eylül Üniversitesi, 328 proje ile Selçuk Üniversitesi ve 297 proje ile İstanbul Nişantaşı Üniversitesi takip etmektedir. Ege Üniversitesi'ndeki projeler, Sosyal Sorumluluk Projeleri Koordinatörlüğü tarafından yönetilmekte olup; çevre, dezavantajlı gruplar, hayvan hakları, kültür-sanat, sağlık ve spor alanlarında çeşitli projeler bulunmaktadır. Çevre alanında "Çiçekli Kavanoz", "Benim Bir Ağacım Var", "Dünyaya Kaç Ağaç Borcun Var" gibi projeler yer alırken, dezavantajlı gruplar için "Dişe Dokunur İşler" ve "Depremzedelere Destek" gibi projeler yürütülmektedir. Hayvan hakları konusunda "Engelli Hayvanlar İçin Protez Üretimi" ve "Altı Bacaklı Dostlarımız" gibi projeler dikkat çekmektedir. Ayrıca kültür-sanat, sağlık ve spor alanlarında da birçok farkındalık oluşturmayı amaçlayan projeler bulunmaktadır.

Sosyal Market Uygulamaları

Sosyal market dayanağını gıda bankacılığından alan bir sosyal sorumluluk hareketi olarak ifade edilmektedir. Gıda bankacılığı ilk kez 1967 yılında Arizona'da John Van Hengel'in emekli olduktan sonra bir aşevi görevlisi olarak çalışırken aşevinin karşısındaki çöpten iyi durumda olan yiyecekleri alarak ailesinin gıda ihtiyacını karşılayan bir kadınla tanışması sonucunda başlamıştır. Bu vesileyle çevresindeki üreticileri ürettikleri ürünleri bozulmadan gıda bankasına bağışlamaları konusunda isteklendiren ve ikna eden Hengel, Dünyada ilk olan St. Mary's Food Bank'ın kurulmasını sağlamıştır (Direk, vd., 2022, 79). Türkiye'de de sosyal market ya da sosyal mağaza isimleriyle anılan bu anlayış ihtiyaç sahibi olan bireylerin giysi, gıda, kişisel bakım, ev eşyası vb. gibi ihtiyaçlarını ücretsiz temin ettikleri bir sistem olarak faaliyet göstermektedir. Yoksulluğun ve israfın en aza indirilmesi, toplumsal hoşgörü, barış ve yardımlaşmanın artırılması amacıyla geliştirilen sosyal marketler toplumsal dönüşüm projesi perspektifiyle Belediye ve Kaymakamlıklar tarafından uygulanan yardım ve sosyal hizmet politikaları olarak kabul edilmektedir (Ateş Argundoğan, 2018: 45).

Sosyal marketler özelinde yapılan ulusal çalışmalar incelendiğinde, Kaçaroğlu ve Organ (2020), sosyal girişimcilikte sürdürülebilirliği etkileyen faktörleri belirleyen çalışmalarını sosyal marketler üzerinde bir uygulama ile açıklamıştır. Ayrıca, Ateş Argundoğan (2018), Ulupınar ve Demiral (2023), Demir (2022) tarafından yerel yönetimler özelinde yapılan araştırmalara rastlanmıştır. Bu araştırmalarda, belediyelerin sosyal market uygulamaları hakkında bilgi verilerek, bu tür uygulamaların ne derecede etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de yerel yönetimler tarafından uygulanan sosyal market çalışmaları üniversitelerde de uygulanmaya başlanmıştır. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Kâtip Çelebi Üniversitesi gibi üniversitelerin bazı fakülte ve meslek yüksekokullarındaki sosyal marketler öğrencilerin temel ihtiyaçlarını ücretsiz olarak karşılamaları amacıyla hizmet vermektedir.

Bu çalışmada, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bozdoğan Meslek Yüksekokulu bünyesinde kurulan sosyal market uygulaması hakkında bilgi verilmiştir. Sosyal market, 2023-2024 Bahar döneminde Meslek Yüksekokulu’nda Halkla İlişkiler Uygulama Projeleri dersi kapsamında faaliyete geçirilmiştir. Market, öğrencilere ücretsiz olarak gıda, yeni/ikinci el giysi ve kişisel temizlik ürünleri desteği sağlamaktadır. İşleyiş, kayıtlı tüm öğrencilerin herhangi bir kriter aranmaksızın, temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde; gıda, yeni/ikinci el kıyafet, kişisel temizlik ürünleri ve ev eşyalarını ücretsiz olarak temin etmeleri esasına dayanmaktadır. Sosyal marketin malzemeleri, Türk Kızılay’ın yeni giysi bağışları, Bozdoğan ilçesindeki esnaf tarafından sağlanan gıda yardımları, yurt içinde faaliyet gösteren çeşitli markalardan temin edilen gıda ve temizlik ürünleri ile öğrencilerin bağışladığı kullanılmayan giysi ve ev eşyalarından oluşmaktadır. Ayrıca, bağışlanan büyük beden veya kullanımı zor giysiler, dönüştürülerek bez çanta haline getirilmekte ve plastik poşet kullanımını azaltmak amacıyla market alışverişlerinde öğrencilere sunulmaktadır. Market yalnızca aynı yardımları kabul etmekte, nakdi yardımları kabul etmemektedir. Şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamak adına, giysiler envanter kaydına alınarak imza karşılığında öğrencilere teslim edilmekte; ancak gıda ürünleri yalnızca giriş kaydı tutulmaktadır. İhtiyaç fazlası ürünlerin geri dönüşüm yoluyla yeniden kullanıma kazandırılması, kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, ekonomik olarak dezavantajlı öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılayarak sosyal sürdürülebilirliğe katkıda bulunmakta ve geri dönüşüm ve yeniden kullanım süreçleriyle çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir. Sosyal market, sürdürülebilir

kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarına katkı sağlamakta olup aşağıdaki amaçlara hizmet etmektedir:

(SKA) 1: Yoksulluğa Son

Sosyal market, ekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilere ücretsiz temel ihtiyaçlar sunarak yoksullukla mücadeleye destek olmaktadır.

SKA 2: Açlığa Son

Öğrencilere sağlanan ücretsiz gıda desteği, gıda güvenliğini artırmakta ve yetersiz beslenme riskini azaltmaktadır.

SKA 3: Sağlıklı Bireyler

Sağlıklı ve güvenilir gıda ürünlerinin temin edilmesi, öğrencilerin sağlıklı bir yaşam sürdürmelerine katkıda bulunmaktadır.

SKA 4: Nitelikli Eğitim

Eğitim-öğretim kurumlarında gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projeleri, öğrencilerin toplumsal farkındalıklarının gelişmesine olanak tanımakta ve dayanışma kültürünün yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması

Öğrencilere eşit imkanlar sunulması ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik çalışmalar desteklenmektedir.

SKA 12: Sorumlu Tüketim ve Üretim

Kullanılmış eşyaların yeniden değerlendirilmesi, kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanımını teşvik etmekte ve israfın önlenmesine katkı sağlamaktadır.

SKA 17: Amaçlar İçin Ortaklıklar

Sosyal market gibi projeler, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini güçlendirmekte ve hedeflere ulaşılmasını destekleyen geniş çaplı ortaklıklar oluşturmaktadır. Bu proje kapsamında, Yüksekokul bünyesinde başta Türk Kızılay olmak üzere çok sayıda dış paydaşla ilişkiler geliştirilmiştir.

Sosyal market projesi, geri dönüşüm ve yeniden kullanım, sosyal yardımlaşma ve sürdürülebilir yardım mekanizması çerçevesinde hizmet vermeye başlamıştır. Başlangıçta ağırlıklı olarak ikinci el giysilerle yürütülen projede, görünürlüğün artmasıyla birlikte yeni giysi bağışlayan destekçilerin sayısı da artmıştır. Kullanılmayacak bedende ve durumda olan ikinci el giysiler, yeniden kullanım amacıyla bez çantaya dönüştürülerek işe yarar ürünlere dönüştürülmüştür. Ayrıca, Halkla İlişkiler Uygulama Projesi dersini

alan öğrenciler tarafından yönetilen sosyal market, öğrencilere yardımlaşma ve paylaşma kültürünü aşılacaktır.

Projenin uygulanmasında bağış ve katılım süreci, yardım kuruluşları, markalar ve ilçe esnafı ile doğrudan iletişim kurularak sağlanmaktadır. Projenin görünürlüğü arttıkça, yardım kuruluşlarının sosyal market faaliyetlerine olan ilgisi de artmış ve bu durum bağış miktarlarına olumlu yansımıştır. Sosyal marketin görünürliğini artırmak amacıyla, projeye ilişkin faaliyetler üniversite ve meslek yüksekokulu internet sayfalarında haber olarak yayımlanmaktadır. Ayrıca, sosyal medyada varlık göstermek için @dolabimdolabinolsun kullanıcı adıyla bir Instagram hesabı açılmıştır. Projeye ait www.dolabimdolabinolsun.com adresinde bir internet sitesi de bulunmaktadır. Resim 1.-Resim 6'da, sosyal markete ilişkin görseller yer almaktadır.

Resim 1. Sosyal Market Giysi Bağışları

Resim 2. Sosyal Market Giysi Başışları

Resim 3. Sosyal Market Giysi Başışları

Resim 4. Sosyal Market Giysi Başışları

Resim 5. Sosyal Market Giysi Başışları

Resim 6. Sosyal Market Gıda Bağışları

Sosyal marketin etki ve başarı ölçütleri için sağlanan desteklere ilişkin envanter kayıtları tutulmakta, ürünler hizmet teslim fişleriyle öğrencilere teslim edilmektedir. Bu teslim fişleri bilgisayarlı muhasebe paket programına işlenmektedir. Böylece, sosyal marketin işleyişine ilişkin şeffaflık ve hesap verilebilirlik sağlanmış olmaktadır. Hizmetten faydalanan öğrencilerin memnuniyetini ve hizmet kalitesi algılarını ölçmek amacıyla anketler uygulanmakta ve bu sayede eksikliklerin giderilmesine yönelik gerekli düzenlemeler yapılmaktadır.

Sosyal market uygulamasında karşılaşılan zorluklar ve muhtemel riskler açısından değerlendirme yapıldığında; kaynak bulma, bağışçı desteği, lojistik ve depolama, ihtiyaçların doğru belirlenmesi, farkındalık ve tanıtım, bürokratik engeller ile talep-arz dengesi gibi sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Sosyal market projelerinde yeterli kaynak oluşturmak ve bağışçı desteği sağlamak en önemli unsurlardan biridir. Özellikle bağışların sürdürülebilirliğini sağlamak, ekonomik dalgalanmalardan etkilenebilir ve bu da projenin sürdürülebilirliği için ek çaba gerektirebilir. Bağışçıların güvenini kazanmak ve düzenli destek sağlamak için şeffaflık ve hesap verebilirlik öncelikli hale gelmektedir.

Bağışlanan malzemelerin taşınması, sınıflandırılması ve depolanması ciddi bir lojistik planlama gerektirmektedir. Yetersiz depolama alanı, gıda ürünlerinin bozulma riski ve kıyafetlerin düzenli saklanması, operasyonel zorluklar arasında yer almaktadır. Özellikle süreli ürünlerde (örneğin, gıda)

stok yönetimi ve düzenli dağıtım, lojistik açısından dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Farklı ihtiyaç gruplarını anlamak ve en acil ihtiyaçları doğru şekilde belirlemek, ihtiyaçların giderilmesi için önemlidir. Yanlış ihtiyaç analizi, bazı öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanamamasına veya kaynakların verimsiz kullanılmasına yol açabilir. Ayrıca, öğrencilerin gerçek ihtiyaçlarını ifade etmekte çekingen davranması gibi durumlar da yaşanabilmektedir.

Projenin görünürlüğüne artırmak ve öğrencilerle bağışçılara ulaşmak, genellikle zaman ve emek gerektiren bir süreçtir. Etkili iletişim kanalları kullanılmadığında, sosyal marketin sunduğu hizmetlerden haberdar olmayan öğrenciler veya destek vermeye istekli bağışçılar kaybedilebilir. Farkındalık eksikliği, projenin potansiyelini sınırlayabilir. Kurumlar arası koordinasyon, resmi izinler ve yasal prosedürlerin yerine getirilmesi de projeyi yavaşlatabilecek zorluklar arasında yer almaktadır. Ayrıca, bağışların yasal düzenlemelere uygun şekilde toplanması ve dağıtımı, zaman zaman bürokratik engellerle karşılaşılmasına yol açabilmektedir. Bağış miktarları ile öğrencilerin ihtiyaçları arasında denge kurmak da zorlayıcı olabilmektedir. Bazı ürünlerin fazla bağışlanması, diğer ürünlerde ise yetersizlik yaşanması riski bulunmaktadır. Aynı zamanda talep edilen ürünlerin belirli dönemlerde artış göstermesi, dağıtımın etkin şekilde yapılmasını zorlaştırabilir. Bu dengesizlik, öğrencilerin memnuniyetini ve sosyal marketin etkinliğini olumsuz etkileyebilir.

SONUÇ

Sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramları, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla birbirini tamamlayan ve güçlendiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, yalnızca bugünün ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda gelecekteki nesillerin de bu ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için kaynakların adil ve verimli bir şekilde kullanılmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, kurumsal sosyal sorumluluk işletmelerin toplumla olan ilişkilerinde ekonomik, yasal, etik ve gönüllü sorumlulukları yerine getirmelerini sağlayarak sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Üniversitelerin sosyal sorumluluk çalışmaları hem yerel hem de küresel düzeyde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine önemli katkılar sağlamaktadır. Üniversiteler, eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetleriyle toplumsal fayda sağlama görevini üstlenerek, toplumsal eşitsizliklerin azaltılması, çevre bilincinin artırılması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi gibi pek çok alanda etkili projeler gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede, sürdürülebilirlik

bilincinin artırılması, sıfır atık uygulamaları, toplumsal sorumluluk projeleri ve yerel kalkınmaya yönelik iş birlikleri üniversitelerin katkılarının somut örneklerindedir. Ancak, üniversitelerin sosyal sorumluluk projelerindeki etkisini artırabilmesi için karşılaştığı bazı zorluklar da mevcuttur. Bu zorluklar arasında farkındalığın yetersizliği, kaynak eksiklikleri ve akademik topluluğun katılımındaki sıkıntılar öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, eğitim programlarının müfredata sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk odaklı derslerin dahil edilmesi, öğrencilerin bu konularda bilinçlenmesini sağlamaktadır.

Bu çalışmada, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bozdoğan Meslek Yüksekokulu bünyesinde hayata geçirilen sosyal market uygulaması, toplumsal dayanışma ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında ele alınmıştır. Sosyal market, temel ihtiyaçları karşılama noktasında öğrencilere yönelik gıda, giysi, kişisel bakım ve ev eşyası desteği sağlayarak ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sunan önemli bir projedir. Proje, öğrenciler arasında yardımlaşma ve paylaşma kültürünü yaygınlaştırırken, aynı zamanda kaynakların verimli kullanımı ve geri dönüşüm uygulamalarıyla çevre dostu bir yaklaşıma öncülük etmektedir. Projenin sürdürülebilirliği ve başarısı açısından bağışçı desteğinin devamlılığı, etkili lojistik yönetimi, ihtiyaç analizlerinin doğruluğu, tanıtım faaliyetlerinin güçlendirilmesi ve bürokratik süreçlerin yönetimi gibi unsurlar büyük öneme sahiptir. Ayrıca, sosyal marketin şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerine uygun şekilde yönetilmesi hem bağışçılardan hem de faydalanıcılardan gelen geri bildirimlerle sürekli olarak geliştirilmektedir. Sosyal market projesi, yoksulluk ve israfla mücadele, sosyal eşitsizliklerin azaltılması ve sorumlu tüketim alışkanlıklarının yaygınlaştırılması gibi konularda somut katkılar sağlamaktadır. Bu tür uygulamaların genişletilmesinin hem öğrenciler hem de toplumun diğer kesimleri için sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında önemli bir araç olabileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak, sosyal market projesi, toplumsal faydayı artırma ve bireylerin hayat kalitesini iyileştirme konularında önemli bir yer tutmaktadır.

Bu çalışmanın yalnızca tek bir sosyal market projesini yansıtması bu tür projelerin işleyişleri hakkında tam bilgi edinilmesi açısından bir kısıt oluşturmaktadır. Bununla birlikte bir diğer kısıt sosyal market uygulamasının yeni başlamış olması dolayısıyla memnuniyet düzeyine ilişkin sağlıklı sonuçlar verecek düzeyde veri toplanamamış olmasıdır. Dolayısıyla gelecekteki çalışmalarda sosyal market uygulaması bulunan üniversitelerin faydalanıcılarına yapılacak anket çalışmaları ile kullanım düzeyi, beklenti ve memnuniyete yönelik çalışmaların yapılmasının faydalı olabileceği önerilmektedir.

Kaynakça

- Abhishek, N., Rahiman, H. U., Kodikal, R., Kulal, A., Kambali, U., & Kulal, M. (2024). Contribution of CSR for the Attainment of Sustainable Goals: A Study of a Developing Nation. In *Information and Communication Technology in Technical and Vocational Education and Training for Sustainable and Equal Opportunity: Business Governance and Digitalization of Business Education* (pp. 271-285). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Aghajani, M., Memari, A., Tumpa, R.J. and Ruge, G. (2024), "Systematic exploration of sustainability in higher education: a tertiary perspective", *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-02-2024-0095>
- Angelaki, M. E., Bersimis, F., Karvounidis, T., & Douligeris, C. (2024). Towards more sustainable higher education institutions: Implementing the sustainable development goals and embedding sustainability into the information and computer technology curricula. *Education and Information Technologies*, 29(4), 5079-5113.
- Ateş-Argundoğan, H. (2018). Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik Anlayışının Yeni Uygulaması: Sosyal Market Adana Büyükşehir Belediyesi Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Birleşmiş Milletler. (2024). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. Erişim tarihi: 01 Temmuz 2024, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
- Bowen, H. R. (2013). *Social responsibilities of the businessman*. University of Iowa Press.
- Carroll, A. B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*, 4(4), 497-505. <https://doi.org/10.5465/amr.1979.4498296>
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39-48. [https://doi.org/10.1016/0007-6813\(91\)90005-G](https://doi.org/10.1016/0007-6813(91)90005-G)
- Cembranel, P., Gewehr, L., Dal Moro, L., Fuchs, P. G., Birch, R. S., & Andrade Guerra, J. B. S. O. D. A. (2024). The pivotal role of higher education institutions in cultivating a sustainable development goals-centric culture. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 25(7), 1385-1411.
- Demir, S. (2022). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik İlkesi Doğrultusunda Sosyal ve Ekonomik Destek Uygulamaları; Çorum Belediyesi Gıda Bankası Ve Sosyal Destek Kartı Uygulaması. *Hittit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 2(1), 193-215.

- Direk, M., Serçemeli, G., & Boran, F. (2022). Dünyada ve Türkiye’de Gıda Bankacılığı. *Proceeding Book*, 74.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik Ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik Ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Duran, Z., & Savaş, H. (2023). Tedarik zincirinde risk yönetim yetenekleri, iş birliği ve sürdürülebilirlik etkileşimi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3), 856-879. <https://doi.org/10.17153/oguiibf.1299749>
- ElAlfy, A., Palaschuk, N., El-Bassiouny, D., Wilson, J., & Weber, O. (2020). Scoping the evolution of corporate social responsibility (CSR) research in the sustainable development goals (SDGs) era. *Sustainability*, 12(14), 5544.
- Fallah Shayan, N., Mohabbati-Kalejahi, N., Alavi, S., & Zahed, M. A. (2022). Sustainable development goals (SDGs) as a framework for corporate social responsibility (CSR). *Sustainability*, 14(3), 1222.
- Gür, B. (2012). Sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sosyal sorumluluk ve Türkiye’de mikro finansman uygulamaları, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 87-106.
- Kaçaroğlu, M. O., & Organ, A. (2020). Sosyal girişimciliğin sürdürülebilirliğini etkileyen faktörlerin analitik hiyerarşi süreci yöntemi ile değerlendirilmesi. *Alanya Akademik Bakış*, 4(1), 157-171.
- Leena, S., KRA, B., Kumar, G., Nandini, S. & Bhat, P. K. (2024). Corporate social responsibility and sustainable development goals: evidence from responsible business leaders. *Journal of Global Responsibility*, 15(4), 409-435.
- Rieckmann, M. (2017), *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*, UNESCO publishing, Paris
- Sharma, E., & McLean, G. N. (2024). Corporate social responsibility, the United Nations’ Sustainable Development Goals and financial performance, with implications for human resource development. *European Journal of Training and Development*.
- Sudirman, F. A., Upe, A., & La Ode Herman, F. T. S. (2021, March). Corporate social responsibility (CSR) contribution to achieve sustainable development goals (SDGs) in Southeast Sulawesi. In *Proceedings of the 11th Annual International Conference on Industrial Engineering and Operations Management Singapore* (pp. 7-11).
- Tiltay, M. A., Öz, M., & Tepe, M. E. (2021). Sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları: Türkiye’de mevcut durum ve eğilimler. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 351-372.

- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). Our common future: Report of World Commission on Environment and Development. United Nations.
- Ulupınar, Ş. C., & Demiral, N. Ö. (2023). *Yerel Düzeyde Dezavantajlı Bireylere Yönelik Yapılan Sosyal Yardımların Çanakkale Belediyesi Örneğinde Analizi*. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XIX, 227.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Üniversiteler binlerce sosyal sorumluluk projesiyle topluma hizmet sunuyor erişim tarihi. 10.11.2024, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2024/universiteler-binlerce-sosyal-sorumluluk-projesiyle-topluma-hizmet-sunuyor.aspx>

